

A papi pálya lényeges jele.

— Egyházi beszéd.*) —

Aggódva állottam e szószékbe, midőn a tordai unitárius egyház hívei lelkészük, Albert János, 50 éves papi és tanári jubileumát ülik meg. Egy kevéssé elfogulva, hogy ne mondjam elfogódva vagyok azon szép könyörgés hatása alatt, a mely ünnepelt lelkész ajakáról csak most elhangzott, s gondolkozom, mit tudjak ez örömnép alkalmával most valami olyant mondani, a mi méltán beletalálna a szeretet, a tisztelet, a becsülés, az elismerésnek azon közvetlenségibe, amely oly meghatóan nyilvánul? s gondolkozom, mit tudjak valami újat mondani, a mi ez öröm-ünnepélyt már tovább fokozni alkalmas volna? Az eszmék és érzemények sokasága rajzik előttem: az ötven éves pálya szépsége, küzdelmei, örömei, keservei — az ifju kortól köztünk fentartott barátság érzelmei — a hanyatló, s már talán alá merülő hivatal és életpálya végső sohajtása . . . Melyiket hagyjam, melyiket vegyem? melyik talál e helyhez, ez alkalomhoz? Félek, aggódom, nehogy az eszmék bővsége — szokás szerint, eszme szegénységgé váljék.

Ily körülmények közt, talán elégséges is volna, s gondolom, elégnek is fog tartatni, ha mint azon egyházkörnek egyik papja, amelyhez megtisztelt lelkész is tartozik, magam s lelkésztársaim nevében egy kis helyet kérek az örvendező sokaság közt, hogy csatlakozhassunk mi is ötven éves papi pályáját oly dicsőn megfutott lelkésztársunk iránt őszinte szivből származott ovátiónk kifejezésével, az ő jubileuma alkalmával.

Napjainkban gyakran fordulnak elő öt éves, tíz éves, tizenöt, husz éves jubileumok. Megvan ennek is a maga értelme; ezzel egyfelől előlegeztetik a tisztelet a személy és pálya iránt, másfelől lelkesítő biztatás nyújtatik, hogy csak fölebb, fölebb, mindig csak előre. Nem ily mindennapi és nem gyakran előforduló az ötven éves jubileum, és más tekintet alá is esik az ily félszázados évfordulónak megünneplése. Ez már egy majdnem egész pálya érdemeinek méltá-

*) Elmondott Albert János jubileumán.

tása, és a mult sok eseményeinek szép szálaiból font szivárvány sugarainak dicsfénye, amelyet a tisztelet, a szeretet, a hála a pálya harczaín híven küzdőnek jutalom gyanánt tűz fel homlokára.

De bármily örömek és lelkesedés között nyilvánuljon is az ily ünneplés, nem lehet eltitkolni, hogy egy kis szomorú gondolat, mint árnyék rejtőzik benne. Ötven év, egy pályán, mily hosszú idő! egy fél-század! — s ha valaki huszonnégy éves korában lép e pályára, mi marad akkor még hátra a pályából is, az életből is? Szép vagy te 50 éves jubileum és nemes vagy te megtisztelő lelkesedés . . . a láthatár szélén álló nap sugarai vissza tereltetnek még egyszer keletre, megvilágítják a megfutott pályát, és fel is tünedeznek sok már majdnem feledékenységbé ment szép csillagai az égnék, és az emlékezet talál is ezekben megnyugtatót, boldogító, . . . de a nap már merül, merül alá a láthatárról . . . Szép vagy 50 éves jubileum! . . . Köszörült gyémánt, becses drága kő, melybe az alkotó természet egy légy szárnyának morzsáját felejtette — bár mily szép legyen is fénye, tüze, ragyogása, ott van mégis az a kis setét folt.

Azonban, hiszen éppen ezen kis árnyfoltot törekszik a jubiliris ünnepség kiszínezni, elsimitani. Illuzió az élet és a mi szép s boldogító van benne, az többnyire mind a képzelet teremtménye. Az a tisztelet tehát, az az öröm nyilvánítás, az az ovatio, mely ez alkalommal oly lelkesedéssel nyilatkozik, segítsék a képzeletet, hogy ez égi tündérleány rózsás ujjáival intse meg a hanyatló napnak: *állj meg, nap állj meg Gibconban*, míg a teljes diadal után maga fogna felsőhajtani: *Consummatum*.

Azt hiszem, nem volna helytelen, ha ez alkalommal a papi hivatalt és köteleseégeket ismertetném, azonban ily terjedelmes dolgokra nem vállalkozom, czéломhoz elégségesnek tartom, ha a papi pálya egy igen lényeges fogalmi jelét emlitem fel csupán.

Vannak pályák, amelyek fénylők, ragyogók, amelyekhez hatalom, befolyás, dicsőség van csatolva. A papi pálya nem tartozik a brillans pályák közé. Vannak pályák, melyek nagyszerű felszereléssel vannak ellátva: ezer eszköz van kezökben a természeti erők vizsgálására, a csillagrendszer tanulmányozására, az egészség, a betegség okai kutatására, a politikai élet fejlesztése, javítása, s mindezek az emberiség szabadsága, örömei és kényelme eszközlése végett. A papnak csak egy felszerelése van: a *Biblia*. Ám e Biblián, annak betűi, sorai közt ott az van Isten. Mély, határtalan hittel kell birtania a papnak, hogy a bibliában Isten van, s ott az Isten örök igazsága létezik. E nélkül ne próbáljon senki e pályára lépni, e pályán

maradni, hanem tegye le a bibliát, amelyhez, s amely ő hozzá egészen hideg és idegen, s közöttök nincs lelki összeköttetés.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a világi és természeti dolgoknak tudása, az emberi élet történetének alakulása, fejlődése és a tudás sok hódításainak ismerete nélkülözhető volna, sőt éppen azok segítik a papot Istennek teljes ismeretére s eszközlik az Isten örök igazságainak a lélekbe való teljes beolvadását. Minél szélesebb a tudás és ismeret látköre, annál tisztább, mélyebb a hit, annál magasabbak, szebbek az eszmények, ellenben minél szűkebb, törpébb a tudás. annál alantabban jár, földön kúszik az eszmény, s a hit babonává sülyed alá. Csak annyit akartam hát mondani, hogy miként a mérnöknek alapeszköze a szegletmérő, melyen egész rendszere felépülhet, ugy a papi pályának alapeszméje az a hit, hogy a bibliában Isten és Istennek kijelentése lakik, és az ott lefektetett eszményi igazságok örökké valók, örökké megmaradnak.

Messze előre jár a hit, az eszmény s csak tapogatva halad utána a tudás, de minél inkább megközelíti, már messzebb, magasabb régiókba emelkedett. Az égnek és a földnek, a léleknek és a testnek, a hitnek és a tudásnak embert boldogító legszentebb játéka ez. E nélkül nem képzelhető a léleknek tökéletesedhetése, nincs értelme annak, hogy a lélek halhatatlan, e nélkül nem lehet érteni azt, hogy a lélek Istennek része és mindenható, nem lehet érteni mit tesz az: *Legyetek tökéletesek, mint a ti menyei atyátok tökéletes.*

Talán nem is volna szükséges említenem azon erkölcsi igazságokat, a melyeket Isten irt a bibliába, s a melyek bár kivihetetleneknek látszanak, mégis igazak: *A ki téged kövel hajt, hajtsd te azt kenyérrrel. — Szeressétek ellenségeiteket. — Aldjátok azokat, kik titeket átkoznak.* Mindezek a humanismusnak, a morálnak oly magas eszméi, amelyeket ezer évek sem valószínűsítenek meg, de azért a nemesebb emberi természetnek mindig irányeszméi maradnak, mert az az Isten igazsága, s abban hinni kell.

Talán ez a falánk és telhetetlen kor megvetéssel fordul el, s nem érti mit tesz az: *ne legyen gondotok, mit egyetek, mit igyatok, tekintetek az égi madarakra, az Isten gondot visel. Az öltözetben is mit szorgalmatoskodtok, nézzétek meg a mezőnek liliumait. Salamon minden királyi dicsőségiben nem öltözött ugy, mint ezek közül egy.* Ugyé, a nagy világ, az élet e versenyében egészen más nézlet és elvek uralkodnak, s pedig végelemzésben, mikor agyon hajszolja egyik em-

ber, egyik osztály a másikat, akkor elfáradtan, elbágyadva, ezen isteni vigasztalás szelíden ölelő karjaiban talál menedéket.

Azonban, hogy e hitnek az emberiség boldogítására s megnyugtatóására kiható eredménye lehessen, szükséges, hogy az emberben levő isteni erő is ide irányosíttassék és emeltessék.

Az a láthatatlan erő, amelyet miért ne lehetne a föld lelkének nevezni, mint a minők a villám fény, delej, melegség, megvan ugyan minden testben, de hogy azzal valami szépet, dicsőt, jót lehessen kivinni, előbb össze kell halmozni, és ha lehet ezt a hasonlatot felhasználnom, éppen így kell, hogy minden törekvő a maga pályáján, így a pap is telítve legyen, s teljes meggyőződése legyen az Isten igazsága, gondviselése, mindenhatósága és az erkölcsi igazságok örökkévalóságáról. Mert e hit adja az inspirációt, e hit cselekedhetik csak csudákat.

E zembe jut, hogy mikor a Jézust tanításai közben nagy sokaság követte, egy beteg asszony érintette hátulról a Jézus palástját, gondolván, hogy csak ez által is meggyógyul, Jézus hátra fordulván így szólt: kicsoda érintett engem, mert érzem, hogy isteni erő származott ki belőlem, és az asszony az írások szava szerint meggyógyula.

Nem kell ugyan s nem lehet betű értelemben venni Jézusnak gyógyításait, halottak feltámasztását, gonosz lelkeknek kiűzését, de mégis, ha valaki hittel telítve, hogy úgy mondjam inspirálva szól a szerencsétlenhez, vigasztalja a kétségbeesőt, bátorítja az ügyefogyott árvát, s ha ezt éppen pap teszi, a kinek állásához van kötve, hiedelem szerint, hogy Isten embere, Isten szolgája, nem lehet hogy szavai gyógyítólag ne hassanak a beteg lélekre. A hervadó virágra elég egy kis harmatesepp is, majd felemeli kis fejét, mélyebben kezdi eresztetni gyökerét, és új életet szív magába. Sokat mondhatnék ez állítás bebizonyítására, elkezdve a szemnek, a melyben a lélek lakik, egy más szemre, a melyben szintén lélek lakik, hatásáról, a mely oly anyira ismeretes és ösztönszerűleg nyilatkozik különösen az ifju korban, azon babonásnak nevezett dologig, melyet közönségesen ígézésnek neveznek, és mondhatnám még a művészet, a zene, a szónoklat és még sok dolognak lebilincselő hatását, melyek éppen ezek által nyilatkoznak.

Csak annyit mondok, hogy sokkal több lelki betege van a társadalomnak, minthogy hittel telített, inspirált lelkészekre minél többre szükség ne volna, s még pedig azon bibliai értelemben, amely azt mondja: *mindnyájan felszentelt papság vagytok*. Sokkal több ferde kinövéssek lidércz fénye vezeti a szenvedő emberiséget, minthogy nagyon

is kívánatos ne volna, hogy levetkezvén már valahára a felekezeti gyűlölködést, a különböző vallásoknak egy pontban bár lenne érintkezésök, hogy egyesüljenek a józan hit, a keresztény morál igazságainak terjesztésében a felekezeties féltékenység és gyűlölködés bilincsei nélkül. Mert a Jézus az ő testamentumát, az evangéliumot nem hagyta sem a farizeusoknak, sem a sadduceusoknak, sem ebionitáknak, hanem azt mondta: *jertek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettek és én megnyugtatlak titeket.*

Valaki talán kérdehetné, miért mondom én mindezeket, amik legfeljebb pap beiktatására valók lehetnének? Azonban én mindezekkel csak a papi pálya egy fogalmi jegyét akartam kiemelni, a melyet én általában a legfontosabb és leglényegesebbnek hiszek és vallok, és ezt is csak azért, hogy rántalhassak azon forrásra, a melyből ötven éves papsága alatt jubiláns lelkész meritgette azt a lelkerőt és buzgóságot, melyek által kiérdemelte, hogy az egyház hivei, barátai, oly öröm és lelkesedéssel ünneplik ma ötven éves pályája évfordulóját. Hiszen ez egyháznak majd minden tagja az ő lelki gyermeke, kiknek ott volt a keresztelőjén és együtt imádkozott az édes anyával, s összefolyt azokkal kívánsága, midőn gyermekök sorsa felett elborongott lelkök a messzi jövőbe. Hiv és igaz oktatója volt az ifjaknak s bárminő pályán haladtak, gondos figyelője s igaz utmutatója volt, örvendett haladásukon s midőn már pályára léptek, barátjaivá fogadta.

Kritikus évek estek bele ötven éves papi pályája cyklusába itt ez egyházban, e nemes városban. Itt látta virradni az eddig nem érzett politikai szabadság hajnalát, itt lelkesült velők, a kik fájdalom már nagy részint sirban nyugosznak 50 éves papságának korszakába esik belé az a szomorú tíz év is, a midőn ember emberrel, barát barátjával még találkozni sem mert, a midőn sűrű fátyollal kellett a házi, a családi életet elborítani a kémkedő szemek előtt, a mikor csak egy-egy tekintet és kézszorítás volt a néma jel és biztatás: hogy *jönni kell, még jönni fog egy jobb kor . .* és itt érte meg az új korszaknak is virradatát . . .

Egy spanyol költő a házak fedelit szellem által emeltette fel éj idején, hogy megmutogassa a házak titkait, bár ő nem kereste, önként tárták fel a családok lelkészük előtt a házi életnek buját, bánatját, örömét, keservét, soha sem élt vissza e bizalommal, őszintén részt vett örömükben, fájdalmukban, s a legnagyobb szeretet és tisztelet környezte mindig, s veszi körül most is hivei, tanítványai s barátai részéről.

Hányszor halt meg ő eltemetett barátaival, midőn éjnek idején íróasztala mellett lelkének sűrű könnyeit hullatta azon papiros betűire, a melylyel másnap eltemette, hányszor szorult össze előbb az ő szive, midőn megírta ama megható könyörgéseket, a melyekkel a barátinak barátját, testvérnék testvérít, férjnek feleségit, szülőknék gyermekét elimádkozta, hogy zokogják ő utána azt, a mit ő már megelőzőleg átszenvedett. Mindezek lelkének egy egy elszagगतott darabjai, s ha Prometheusznak saskeselyű által szagगतott szívének megújulása némi mesés hitet nem adna, azon lehetne csudálkozni, hogy ez 50 éves jubileumot ülő lelkésznek hogyan lehet még most is oly tiszta, nemes, buzgó szive és lelke, hivatali munkálkodásában. Azért, mert azon forrásból ivott, s mert azon megszentelt lelki vízből meritett, melyről a Jézus mondja: *a ki én belőlem iszik, soha meg nem szomjuzik.* Mert az Isten örök igazságának, gondviselésének, szeretetének hite és reménye paizszsal vevé őt körül, s mert ez a hit mindig megújította lelkének oly sokszor elszagगतott darabjait.

De nem folytatom tovább, későbbi időnek és más embernek lesz feladata életiratát teljes mértékben megírni. Én bevégzem egyházi beszédemet, a melynek ez alkalommal való megtartására, öreg korom s egyéb lelki fájdalmaim ellenére az ünnepelt lelkész iránti régi barátságának érzelme vezérelt csupán. Nem lehet azonban, hogy végül is ki ne fejezzem azon jól eső lelki örömet, melyet érzek, midőn látom, hogy ez egyházközség hivei a hála, a szeretet, a tisztelet oly szép nyilvánulását fejezik ki lelkészük ötven éves jubileumára rendezett örömmünnepélyen. Ugy tetszik nekem, mintha az égnek dicsősége ereszkednék le ez ünnepély alkalmával, s mintha az Istennek angyalai a megnyilatkozott egekből örvendező szárnycsattogással áldanak meg továbbra is a szent frigyet, mely lelkész és hiv népe között eddig is, most is és ezután leszen. Amen.

CSEGEZY LÁZLÓ.

Unitárius történetírás és Kálvinorthodoxia.

Második Rész.

Orthodox politika és családügy.

I. Fejezet.

(Folytatás.)

Ámde nem kell oly gonosznak vélni Révész Kálmánt, mint a milyennek első tekintetre látszik. Mert mint örömmel jegyzem meg, e családi érdekü megrovás elintézése után azt is elég kegyes megengedni, hogy én voltaképen csak annyiban állítottam Sztárait az unitárizmus uttörőjének, a mennyiben az ő versei ösmertették meg először a dunántuliakkal Arius igenis czáfolt és kárhóztatott vallását.

— No ha ezért Sztárait az unitárizmus úttörőjének, az újszerű hitelvek legelső hirdetésén fáradozónak képes állítani K. úr, ugyanezzel a joggal és fáradsággal akár Méliusz is unitár. apostolnak hirdetheti. (*Unit. Történetírás*: 14. l.)

Mily naiv némelykor a legtanultabb ember is, ha felekezeties elfogultság vagy ezzel *rokon* érdek vezeti! Néha még azt sem veszi észre, hogy legjobbnak gondolt érveivel egyenesen maga s a védelmezni akart ügy alatt vágja a fát.

Mindenek előtt sajnálattal kell konstatálnom, hogy Révész K., a dunántuli protestáns egyháztörténet szorgalmas buvára, nem tudja, hogy 1829-ben Wadasi Jankovich Miklós a *Tudományos Gyűjteményben* (VI. kt. 31—89.) egy nagy feltűnést keltő értekezéssel lépett fel a volt dunántuli unitáriusokról, mely értekezésben több meglepő állítás mellett Sztárai Mihályt nyíltan unitáriusnak vallotta s mely külön is kiadott értekezés elfogadható adatait munkám 112. 114. stb. lapján közöltem.

Nem tudja R. K. azt sem, hogy egy év mulva megfelelt Jankovichnak Gyöngyössy Benjámin zalatai lelkész Baranyából s Sztárait „az új arianizmus“ gyanuja alól az unitáriusok általános becsmérélsével szerencsésen kimentette (*Tud. Gyűjt.* 1830. V. 55—101.)

S nem tudja, hogy Gyöngyössy szabadszájú (vagy: *faragatlan*, ha jobban tetszik) mocskolódásaira Jánosfalvi Sándor István felelt meg, kimondván rövid ismertetése után megtámadott vallásának:

— A Gyöngyössy értelme szerint való erős kálvinista csak kálvinistának jó, de rossz kereszténynek. „Ha nem érteném irásából, hogy az érdemes apologia-író pap légyen, azt gondolnám, hogy azon magyar-